سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

قوتابخانەی کۆپنهاگن:
فراوانکردنی بوارەکانی ئاسایش

ناوی (قوتابخانەی کۆپنهاگن) ئاماژەیە بۆ چەندین کار و بەرنامەی جۆراوجۆر لە دامەزراوەی توێژینەوەی ئاشتی کۆپنهاگن لە دانیمارک، بە تایبەت لە کارەکانی باری بۆزان و ئۆیل وەیڤەر. ناوی قوتابخانەی کۆپنهاگن بۆ یەکەم جار لە لایەن ماکسوێنییەوە لە ساڵی (١٩٩٦) ئاماژەی پێدرا وەکو یەکەم کاری رەخنەگرانە لەسەر قوتابخانەکە. قوتابخانەی کۆپنهاگن بەشێک لە بنەماکانیان لە ریالیزم و بەشێکیش لە کۆنستراکتیڤیزم وەرگرتووە. هزری سەرەکی ئەو قوتابخانەیە بریتییە لە شیکردنەوەی چۆنیەتی کارکردنی ئاسایش لە جیهانی سیاسەتدا. کارە سەرەکییەکانی بریتین لە:

١) (تیۆری بەئاسایشیکردن.
٢) (سێکتەرەکانی ئاسایش.
٣) (ئاستی شیکردنەوەی ئاسایشی هەرێمایەتی.

لەگەڵ فراوانکردنی بوار و ماناکانی ئاسایش، قوتابخانەی کۆپنهاگن پێیوایە ئاستێکی دیاریکراوی هەڕەشە، دەبێتە هۆی پرسە جیاوازەکان بە پرسی ئاسایش ببیندرێن. راستە هەڕەشەکان دەکرێت لە شوێنی جیاوازاوە سەرهەڵبدەن، سەربازی و ناسەربازی، بەڵام بۆ ئەوەی ببێتە هەڕەشە دەبێت بەتەواوی یەکبگرێتەوە لەگەڵ کۆمەڵێک پێوەر و بنەما کە دەستنیشانی ئاستی هەڕەشەکە دەکەن بۆ جیاکردنەوەیان لەگەڵ پرسێکی سیاسەتی ئاسایی. هەڕەشەکان دەبێت ببن بە هەڕەشە لەسەر مانەوە و وجودی لایەنە هەڕەشەلێکراوەکە و ناچاری بکات پەنا بۆ هەموو پێوەر و ئامرازێکی لەناکاو ببات بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئەو هەڕەشەیە لە لایەن کەس و ئەکتەری بە ئاسایشکەرەکە (securitizing actor))ماکدۆناڵد، ٢٠١٣: ٧٢.(

سێکتەرەکانی ئاسایش

قوتابخانەی کۆپنهاگن چەمکی ئاسایشی فراوانکرد و گەشەی پێدا بە مەبەستی لە خۆگرتنی نەوەک تەنها بابەتە سەربازییەکان، بەڵکوو بابەتە سیاسی، ئابووریی، ژینگەیی و کۆمەڵگاییەکان. لە روانگەی قوتابخانەی کۆپنهاگن کۆمەڵێک بابەتی بەرهەڕەشەی جیاواز دەچنە بەردەم پرۆسەی بە ئاسایشیکردن تیایدا کرداری گوتارێکی کۆمەڵایەتی و سیاسی بەهێز دێتە ئاراوە بۆ ناساندنی پرسێک وەکو پرسێکی ئاسایش، و لادانی لە پرسێکی ئاسایی سیاسی و ناساندنی وەکو هەڕەشەیەکی وجودی (existential threat) پێویستی (و پاساوی) بە هەموو رێ و شوێنێکی سەرووی ئاساییەوە دەبێت (بۆزان، وەیڤەر و ویدل، ١٩٩٨: ٢١). قوتابخانەکە هەوڵ نادات پێناسەیەکی گەردوونی یا کۆمەڵێک ستانداری گەردوونی بۆ هەڕەشە پشتشکێنەکان یا هەڕەشەکانی سەر بابەتی بەرهەڕەشەکان بکات، چونکە خەسڵەتی

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

بنەڕەتی بوون بە پێی سێکتەرە جیاوازەکان و ئاستەکانی شیکردنەوەی جیاوازدەگۆڕێت (بۆزان، وەیڤەر و ویدل، ١٩٩٨: ٢١-٢٢.(

لە کتێبی ناسنامە، کۆچکردن و ئەجێندای نوێی ئاسایش لە ئەوروپا (١٩٩٣)، وەیڤەر و هاوکارەکانی دووپاتیان کردەوە 'ئاسایشی کۆمەڵگایی' گرنگترین سێکتەری ئاسایشی وڵاتە. بۆزان و هاوکارەکانی پێیان وابوو هەڕەشەکانی سەرەکی سەر ئاسایش لە دەرەنجامی پێکدادانی ناسنامەکان و کۆچکردنەوە دێت (بۆزان، ١٩٩٣: ٤٣). 'ئاسایشی کۆمەڵگایی' گرێدراوە بە کلتور و زمان و لە هەمووی گرنگتر ناسنامە نەتەوەییەکان (١٩٩١ :B١٢٢-١٢٣.(

یەکێک لە خاڵە سەرەکیەکانی ئاسایشی کۆمەڵگایی لە روانگەی قوتابخانەی کۆپنهاگن بریتییە لە هەڕەشە وجودییەکان لەسەر ناسنامەی کۆمەڵگاکان و گرووپەکان. لەو کاتانەی کە دەوڵەت و نەتەوە یەکناگرنەوە، ئاسایشی نەتەوە زۆربەی جار دەبێتە هۆی نائاسایشی دەوڵەتەکە. لێرەدا لە ڕوانگەی ئاسایشی دەوڵەتەوە، هەڕەشەکانی سەر ئاسایشی کۆمەڵگا تەنها ئەو کاتە گرنگن ئەگەر ببنە هەڕەشە لەسەر ئاسایشی دەوڵەتەوە. لەبەر ئەو دژبەیەکییە، قوتابخانەی کۆپنهاگن ئاسایشی کۆمەڵگا بە جیا لە ئاسایشی دەوڵەت دەبینێت. کۆمەڵگاکان وەکو دەوڵەتەکان نین، توانای پاراستنی ئاسایشی خۆیان نابێت، وە دەستەبژێرەکانی دەسەڵات وەکو ئەکتەری بەئاسایشیکردن کردار دەنوێنن، بە ناولێنانی پرسێک وەکو پرسێکی ئاسایش هەوڵی بەکارهێنانی هێزی خۆیان دەدەن لە ژێر پاساوی پاراستنی ئاسایشی کۆمەڵگا. کاتێک دەستەبژێرەکان لە قەناعەت پێهێنانی جەماوەر سەرکەوتوو دەبن، هەموو ئامرازێکی سەرووی ئاسایی بەکاردەهێنن بۆ رووبەڕووبوونەوەی هەڕەشەکە. دەستەبژێرانی دەسەڵات هەر وا بە ئاسانی ناتوانن هەڕەشەکانی سەر ئاسایشی وڵات بەسەر خەڵک بسەپێنن، بەڵکوو دەبێت جەماوەر لەسەر ئەوە رازی بکەن. ئەو کارەش پێویستی بە دیزاینکردنی پرسەکە و بە گووتار و چیرۆکی گەورەیە.

لە ڕوانگەی قوتابخانەی کۆپنهاگنەوە هەڕەشە دەتوانرێت شیبکرێتەوە لە چەند ڕوویەکەوە، بەم پێیەش ئاسایش چەند ڕەهەندی سەرەکی و جیاوازی هەیە وەکوو:

١- **ڕەهەندی سەربازی:** ئەم ڕەهەند یەکێك لە گرنگترین بنەماکانی ئاسایشە لە جیهان. پێشکەوتنەکانی تەکنەلۆجیای سەربازی دوای جەنگی جیهانی دووەم، سەرجەم دەوڵەتانی ناچارکرد کە بەشێکی سەرمایەکانیان بخەنەگەڕ بۆ خۆ پڕچەککردن لەم بوارەدا، وەبەرهێنانی ملیۆنان و بگرە ملیاران دۆلاریان ئەنجامدا. باری بۆزان پێیوایەکە کردەی سەربازی سەرجەم بەرژەوەندی تاك و کۆمەڵگا لەناودەبات، ئەمەش هەرخۆی بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ پایەکانی دەوڵەت کە گرنگترینیان سەربازیە، لاواز دەکات. بەهۆی بەکارهێنانی سەرچاوەیەکی زۆری مرۆیی و ماددی. لایەنی سەربازی بەشێکی ئاڵۆزە، چونکە، ئایا دەوڵەت لە بارودۆخی بەرگریدایە یان هێرشبردن .(Buzan, 1991: 126) .سەرەرای ئەمانەش دەوڵەت بۆ بەرەنگاربوونەوەی هەڕەشە و مەترسیەکانی دەرەکی و ناوخۆیی، دەبێت خاوەن توانای سەربازی بێت لە ناوخۆش بتوانێت ڕووبەڕووی تیرۆریستەکان و کەسانێك ببێتەوە کە دەیانەوێت کودەتا یان شۆرش و ڕاپەرین بکەن، ئەمەش پەیوەندی بە تەکنەلۆجیای

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

سەربازی و دامەزراوەیی ئاسایشی و توانای ئابووری باش هەیە یاخود لە ئاستی دەرەوە بەرێککەوتن و هاوکاری و پەیماننامەی سەربازی ئەم کارە دەکرێت. لە ڕوانگەی بۆزان و هاوکارەکانی، ڕەهەندی سەربازی و ڕەهەندی سیاسی پەیوەندی توندوتۆڵیان بە یەکەوە هەیە، بەم مانایەی کە جۆری سیستەمی سیاسی دەستنیشانی ڕۆڵی هێزی سەربازی دەکات لە پاراستنی ئاسایشی نەتەوەیی لە بەرامبەر هەڕەشە و مەترسییەکانی ناوەوە و دەرەوەدا، ئەگەرچی لە سەردەمی ئێستادا هەڕەشە و مەترسی جۆراوجۆر بۆ ئاسایشی نەتەوەیی دروست بووە، بەڵام هێشتا هێزی سەربازی لە پاراستنی ئاسایشی نەتەوەیی کاریگەری هەیە بەتایبەت لە ئاستی دەرەوەی دەوڵەت.(عەلی ساڵح، ٢٠١٤: ١٢٠). بە واتایەکی تر، ئاسایشی نەتەوەیی بەشێوەیەکی سەرەکی پەیوەستە بە بەڕێوەبردن و مامەڵەکردن لەگەڵ هەڕەشە مادییەکان کە تێیدا توانا سەربازییەکان ڕەگەزی سەرەکین بەکاردەهێنرێن بۆ ئەم مەبەستە. ئەمەش، ئاسایشی نەتەوەییە کە وەکو توانای نەتەوەیەك بۆ کۆکردنەوەی هێزی سەربازی بۆ گەرەنتیکردنی پاراستنی سنوورەکانی لە هەڕەشە و هێرشە دەرەکییەکان و هەڕەشەی سەربازی ئەکتەرە نادەوڵەتییەکان، وەکو هێرشە تیرۆریستییەکان، پێناسە کراوە. زۆربەی دەوڵەتان بۆ نموونە سوید، هێزەکانیان بەکار دەهێنن بۆ پاراستنی سنوورەکانیان، بەڵام دەوڵەتانی تری وەکو فەرەنسا و ڕووسیا و ئەمریکا و بەریتانیا، کە بە وولاتانی زلهێزی سەربازی و ئابووری و سیاسی ناسراون، هێزە سەربازییەکانیان بڵاوە پێدەکەن لە دەرەوەی سنوورە ئاسمانی و ئاوی و خاکییەکانی خۆیان .(Olika O, 2016: 1). چونکە هێزی سەربازی لە ڕابردوودا ڕۆڵی یەکلاکەرەوەی بینیوە لە پارستنی ئاسایشی نەتەوەیی، لەو سەردەمەدا هێز ئامرازێك بووە بۆ هێرشکردن و بەرگریکردن، چونکە توانیویەتی هەم هەڕەشە بێت، هەمیش بەرگری بکات. ڕەهەندی سەربازی لە ئاسایشی نەتەوەییدا بەتایبەت دوای دروست بوونی دەوڵەت نەتەوە ڕۆڵی زیاتریان پەیداکرد بۆ بەدەستهێنانی سەربەخۆیی نەتەوە، بەتایبەت ڕیالیستەکان پێیانوایە کە ئاسایشی نەتەوەیی و ئاسایشی سەربازی هاوتان، بەڵام ئێستا ئاسایشی نەتەوەیی ڕەهەندی نوێ لەخۆ دەگرێت کە گرنگی خۆیان هەیە وەك ئاسایشی ئابووری، سیاسی، کۆمەڵایەتی، هەموویان بریتین لە ئاسایشی ناوخۆیی. کەواتە دەتوانین بڵێین لە سەردەمی ئەمڕۆدا، ئاسایشی نەتەوەیی تەنیا بریتی نییە لە ئاسایشی سەربازی (ڕەوشەندڵ، ٢٠٠٩: ٣٣ .(

٢- **ڕەهەندی سیاسی:** ئەم ڕەهەندە گرنگی بە پەیوەندی نێوان هاووڵاتیان و دەوڵەت دەدات، لەگەڵ پەیوەندی دەوڵەت لە ئاستی نێودەوڵەتی. ئەم بەشە دەتوانرێت هەڵبسەنگێندرێت بە دوو شێوە: یەکەمیان هەڵسەنگاندنی بارودۆخی دەوڵەتە لەسەر ئاستێکی ناوخۆیی کە تا چ ڕاددەیەك سیستەمی بەڕێوەبردن باشە یاخود خراپە. دووەمیان پەیوەندیدارە بە ئاسایشی نێودەوڵەتی و یاسا نێودەوڵەتییەکان. بەڕێوەبردنی باش واتا هەبوونی ئاسایشێکی باش، بەڵام پێچەوانەکەی دەبێتە هۆی دروستبوونی ئاژاوە و توندوتیژی و تا دەگاتە ئاستی شەڕ کە پێی دەگوترێت: ناسەقامگیری دەوڵەت :Sarcinschi, 2005) . .(14بۆزان سەبارەت بە ڕەهەندی سیاسی ئاسایشی نەتەوەیی پێیوایە کە شێوازی

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

مامەڵەکردنی سیستەمی سیاسی لەگەڵ کۆمەڵگا کاریگەری لەسەر ئاسایشی نەتەوەیی دەبێت. چونکە کاتێك سیستەمێکی سیاسی بیەوێت لە ڕێگەی توندوتیژییەوە سیاسەتێکی دیاریکراو یان ئایدیۆلۆژیایەکی دیاریکراو بسەپێنێت، ئەوا دۆخێکی نائاسایشی دروست دەکات، هەروەها بۆزان گرنگی بە ڕەوایەتی سیستەمە سیاسییەکان دەدات و بڕوای وایە نارەوایەتی ئەم سیستەمە سیاسییانە دەبێتە مایەی پشێوی و نائارامی لە کۆمەڵگا. سەرباری ئەوەش، بۆزان لەسەر ئاستی دەرەوە پێیوایەکە جۆری سیستەم و ئەو سیاسەتە توندوتیژەی کە لە ناوخۆ دەیگرێتەبەر وادەکات کە لەسەر ئاستی دەرەوەش تووشی قەیران ببێت، کە هەندێکجار وادەکات ئاسایشی دەوڵەتانی تر لەسەر ئاستی هەرێمی و نێونەتەوەیی بکەوێتە مەترسییەوە و پێی وایە ئەو دەوڵەتانەی کە دەبنە هەڕەشە لەسەر ئاسایشی ناوخۆ، هەرێمی، نێونەتەوەیی بە دەوڵەتی لاواز ناسراون وکە ئەمەش دەرئەنجامی نەبوونی ڕەوایەتییە لە ناوخۆ و دەرەوە.(بڕوانە: عەلی ساڵح، ٢٠١٤: ١٣٨). بە واتایەکی دیکە دەتوانین بڵێین، ئاسایشی نەتەوەیی پەیوەندی توندوتۆڵی لەگەڵ پەرەپێدانی سیاسی هەیە، لە دەوڵەتانی دواکەوتوو تێکەڵ دەبێت لەگەڵ تەنگژە و قەیرانە ناوخۆییەکان، وەك پێکدادان و توندوتیژیە ئیتنیکەکان، مەترسی کودەتای سەربازی، هەژاری و ... هتد. بۆیە لەم دەوڵەتانەدا سنوور لەنێوان ڕەهەندەکانی ئابووری، سیاسی، کۆمەڵایەتی هاوسەنگی بوونی نییە، چونکە خودی دامەزراوەکانیش دواکەوتوون، تەنانەت ئەم دواکەوتووییە ناسەقامگیری لێدەکەوێتەوە و ئەمەش وادەکات هەم ئاسایشی ناوخۆییان تێك بدات هەمیش کاریگەری نەرێنی لەسەر ئاسایشی ناوچەیی هەبێت. ئەو دەوڵەتانەی کە تووشی ناسەقامگیری و نائارامی ناوخۆیین، ناتوانن ئاسایش و ئامانجەکانیان بپارێزن، ئەمەش ڕێگا بۆ دەستێوەردانی دەرەکی خۆش دەکات.

٣- **ڕەهەندی کۆمەڵگەیی:** باری بۆزان(Barry Buzan) ، چەمکی (هەڕەشەی کۆمەڵگەیی) بۆ یەکەمجار لە ساڵی (١٩٨٣)دا و لە کتێبی (خەڵك، دەوڵەتان و ترس) هێنایە ئاراوە (بۆزان، ١٩٩٦: ١٤٧). خاڵێك کە کەمتر گرنگی پێدراوە ئەوەیە کە بۆزان لەم کتێبەدا یەکێك لە ڕەهەندەکانی ئاسایش واتە ئاسایشی کۆمەڵگەیی (بە ناوەندیەتی ناسنامە) لە تەنیشت چوار ڕەهەندی تری ئاسایش (سەربازی، سیاسی، ئابووری و ژینگەیی) هەژمار کردووە، لە هەمان کتێبدا بۆزان بڕوای وایە کە ئاسایشی کۆمەڵگەیی یان ئاسایشی ئابووری لە ئاسایشی دەوڵەت سەربەخۆ نییە، کۆمەڵگا یان گروپەکانی پێکهێنەری کۆمەڵگا وەکو: گروپە ئیتنیکی و مەزهەبییەکان، تەنیا یەکێك لەو ڕەهەندانەیە کە دەتوانێت مەترسی بێت بۆ سەر دەوڵەت. (١٠) ساڵ دواتر واتە لە ساڵی (١٩٩٣)دا، بۆزان و هاوکارەکەی (ئۆلیَ وەیڤەر) کتێبی (ناسنامە، کۆچ و بەرنامەی کاری ئاسایشی مۆدێرن لە ئەوروپا)یان نووسی. لە پێناسەی بۆزان بۆ ئاسایشی کۆمەڵگەیی: ((توانای کۆمەڵگا بۆ درێژەپێدان بە سروشتی خۆی لە هەلومەرجی گۆڕاودا))، هەم گۆمەڵگە و هەم ناسنامە وەکو دوو ڕاستییەك لە جیهانی دەرەوەدا هەژمارکراون. لەم ڕوانگەیەوە کۆمەڵگە بە مانای گروپەکانی کۆمەڵایەتی کە کاریگەری لەسەر هاوکێشە نەتەوەیی و نێودەوڵەتیەکان دادەنێن، بگۆڕی سەربەخۆن و

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

ڕاستییەکی کۆمەڵایەتیین، واتە کۆمەڵگە لێرەوە تاوەکو ئاستی دەوڵەت بەرزدەکرێتەوە و دەتوانێت سەربەخۆ لە دەوڵەت بوونی هەبێت .(Buzan and Waever, 1993: 43) .
ئەم ڕەهەند پەیوەستە بە پاراستنی ناسنامەی گشتی، کە بریتییە لە نەریتە نیشتیمانییەکان و یەکگرتوویی نەتەوەیی .(See:Teodor Frunzeti, 2006)) ئەم ڕەهەند چەندین کێشەی کۆمەڵایەتی لەخۆ دەگرێت، بۆ نموونە: کۆچکردن، دابەزینی ئاستی پەروەردەیی، هەژاری، هەڕەشە بۆسەر ناسنامەی نەتەوەیی، هەڕەشەکانی پەیوەست بە ئایین و کەلتوور. ئاسایشی کۆمەڵگەیی(Societal Security) ، پەیوەندی توند و تۆڵی لەگەڵ سیستەمی کۆمەڵایەتی، ناسنامەی کۆمەڵایەتی، یەکگرتوویی کۆمەڵایەتی و متمانە و سەرمایەی کۆمەڵایەتی هەیە، لەم ڕوانگە کاتێك کۆمەڵگەکان ئاسایشیان هەیە کە ناسنامەیان نەکەوێتە ژێر مەترسی، مەبەستیش لە مەترسی ناسنامەی کۆمەڵایەتی ئەو مەترسیانەن کە مانەوەی کۆمەڵگا دەخەنە ژێر هەڕەشە، لێرەوە بەردەوامی و گەرەنتی مانەوەی ناسنامە کۆمەڵایەتییە جیاجیاکان و بەرژەوەندی و پێگەیان و میکانیزمی گونجاو و گەرەنتی کردنیان، هەروەها چارەسەرکردنی ئاشتیانە و دیموکراسیانەی کێشەکان مەبەستە و گروپە کۆمەڵایەتییەکان دەبنە سەرچاوەی ئاسایش نەك دەوڵەت (غرایاق زندی، ٢٠٠٨: ١٧٥ .(
چەمکی ئاسایشی کۆمەڵگەیی، بۆ یەکەم جار گەشەی پێدرا بۆ وڵامدانەوەی کۆمەڵێك شەڕی نەتەوایەتی بەتایبەت لە یۆگۆسلاڤیای پێشوو و یەکێتی سۆڤیەتی جاران. ئەم چەمکە بەشێکی تایبەت و سنوورداری زیادکرد بۆ فراوانکردنی ئەدەبیاتی ئاسایشی لەساڵانی هەشتاکان کە بەشێوەیەکی سەرەکی سەرنجی خستەسەر لایەنە ئابووری و ژینگەییەکان. لە ڕۆژئاوای ئەوروپا، زیادبوونی یەکگرتن لە نێو یەکێتی ئەوروپا وەك هەڕەشەیەك سەیردەکرا بۆسەر پێکهاتە نەتەوەیەکان لە دەوڵەتانی ئەو کیشوەرەدا کە زۆر لایەن ترسیان هەبوو لە لەدەستدانی سەروەری سیاسی و ئۆتۆنۆمی کەلتووری. هەروەها کۆچکردن، بەهەمان شێوە وەکو هەڕەشە لێکدانەوەی بۆکرا بۆ سەر ناسنامەی نەتەوەیی .(national identity) ئاسایشی کۆمەڵگەیی وەکو "توانای کۆمەڵگایەك بۆ بەردەوامی کارەکتەری سەرەکی و گرنگی خۆی لە ژێر گۆڕانکارییە مەرجدارەکان و مەترسیە ڕاستەقینەکان" سەیردەکرا ,Waever)) . 23: 1993.واتا شان بە شانی دەوڵەت کە بەرپرسیاری سەرەکییە بۆ فەراهەمکردنی ئاسایشی سیاسی و سەربازی و ئابووری و ژینگەیی، کۆمەڵگەش خۆی دەبێ ببێتە پارێزەری سەرەکی ئاسایشی کۆمەڵایەتی. ئەم چەمکە ڕێگای خۆشکرد بۆ خوێندنی ئاسایشی ناسنامەیی (identity security)، پاشان تیشکی خستەسەر ئەو کەیسانەی کە دەوڵەت و کۆمەڵگاکان بەیەکەوە نەگونجاون. بۆ نموونە هەندێك کەمە نەتەوەکان هەڕەشەیان لێدەکرا لەلایەن خودی دەوڵەتەکانی خۆیانەوە.

٤- **ڕەهەندی ئابووری:** ئەم بەشە پێناسە کراوە وەکو ڕێگا بۆ ژێرخانە سەرەتاییەکان و ئەو سەرچاوانەی پێویستن بۆ دەستەبەرکردنی ئاستێکی باش بۆ خۆشگوزەرانی دەوڵەت. ئەم بەشە تایبەتمەندییەکی گرنگی خۆی هەیە چونکە لایەنی ئابووری تا ڕادەیەکی زۆر ئاستی هێزی سەربازی ئەو دەوڵەتە دیاری دەکات. تەنانەت گرنگییەکەی دەردەکەوێت ئەگەر بە ووردی

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

خوێندنەوەیەك بۆ ڕێچکە و ئەدەبی مارکسی و مارکسیزمی نوێ بکەین کە بایەخ دەدات بە ئابووری وەکو فاکتەری سەرەکی ململانێی نێودەوڵەتی. لەم ساڵانەدا، گەورەترین مەترسی لەسەر ئەم سێکتەرە فراوانبوونی لێکترازان نێوان چینی هەژار و دەوڵەمەند و بڵاوبوونەی هەژاریە .(See: Vasile Puscas, 2007).ئاسایشی ئابووری دوو ڕەهەندی سەرەکی هەیە: ڕەهەندی یەکەم پەیوەندی بە بەهێزکردنی بنەماکانی ئابووری نەتەوەیی هەیە و ڕەهەندی دووەم پەیوەندی بە سەربەخۆیی ئابووری هەیە، بۆ ئەوەی لە ژێر کاریگەری دەوڵەتانی تردا نەبێت، هەرچەندە ئەمە بەشێوەیەکی ڕێژەییە، چونکە لەسەردەمی ئێستادا بەهۆی گۆڕانکارییەکان و پێشکەوتنەکان، پەیوەندی دەوڵەتان لەرووی بازرگانی، تەکنەلۆجیا، دیموکراسی، بەتایبەت ئەگەر دەوڵەت لە ناوخۆ خاوەنی ستراتیژیەتێکی بەهێز نەبێت، ئەوە زیان بە ئاسایشی دەوڵەت دەگەیەنێت، بۆیە یەکێك لە ڕەهەندەکانی ئاسایشی نەتەوەیی پەرەپێدان و سەربەخۆیی ئابووریە (رەوشەندڵ، ٢٠٠٩: ٣٧). ئابووری بەچەند شێوازێك کاریگەری لەسەر ئاسایشی نەتەوەیی هەیە، لەلایەك ئەگەر دەوڵەت کۆنترۆڵی ئابووری دەوڵەتی کردبێت پەیوەندی کۆمەڵگا لەسەرەوە بۆ خوارەوە دروست دەبێت، لێرەوە ئاسایشی نەتەوە دەبێتە ئاسایشی ڕژێمی سیاسی، بەهۆی بەدەستەوەگرتنی ئامرازەکانی بژێوی ژیان و سەرچاوەکانی دارایی گوێ بە داواکاریەکانی تاك و گروپ نادرێت، حالەتێکی سەربەخۆیی لە کۆمەڵگە بەدەست دێت کە لەم حالەتەدا داواکاریەکان بەسەرکوتکردن و توندوتیژی وڵام دەدرێنەوە. لەلایەکی ترەوە بەهۆی دابەش نەکردنی دادپەروەرانەی داهات و سەرچاوەکان لە نێوان هاوڵاتیان و تەنیا بەپێی بەهاکانی سیستەم و وەفاداری بۆ سیستەمەکان، ئەوە دیسان لێکترازان و لاوازی سەرمایەی کۆمەڵایەتی و دووری هاوڵاتیان لە دەسەڵات و جیاوازی چینایەتی و هەژاری دروستدەبێت. ئەمەش کاریگەری لەسەر ڕەوایەتی سیستەم دروست دەکات و ئەگەر بزووتنەوەی دژی سیستەم دروست بێت، هەردەم کۆمەڵگا لەبەردەم ناسەقامگیری دا دەبێت. سەرباری ئەوەش، بەهۆی کۆنترۆڵ کردنی ئابووری لەلایەن دەوڵەتەوە، ئەوە ئابووری دەوڵەت داخراو دەبێت، کە توانای سیستەم لە بەردەم گۆڕانکارییەکانی نێونەتەوەیی و بەجیهانی بوون لاواز دەکات و هەر قەیران و ڕووداوێکی دەرەکی دەبێتە هۆی دروستبوونی قەیرانی ناوخۆیی، هەروەها ئاسایشی مرۆیی دەکەوێتە مەترسییەوە، کەوابوو بەبروای زانایان سەرمایەی کۆمەڵایەتی دەبێتە هۆی گەشەی ئابووری دەوڵەت نەك کۆنترۆڵی ئابووری لەلایەن دەوڵەتەوە (بڕوانە: عەلی ساڵح، ٢٠١٤: ١٢١-١٢٢). لەلایەکی دیکەوە، دەبینین ئاسایشی ئابووری چەمکێکی زیندوو لەخۆ دەگرێت کە ئەویش ئاسایشی وزەیە. ئاسایشی وزە بریتییە لە پەیوەندی نێوان ئاسایشی نەتەوەیی و هەبوونی سەرچاوەی سروشتی بۆ بەکارهێنانی وزە. هەبوونی ڕێگا بۆ دەستکەوتنی وزەی هەرزان بۆتە ئامانجێکی فراوان لە ئابووری سەردەمیانەدا. نارێکی لە دابەشبوونی وزە لەنێوان دەوڵەتانی جیهاندا ڕێگای خۆشکردووە بۆ بێهێزی هەندێك لایەن. پەیوەندیە نێودەوڵەتییەکان لە بواری وزە سەرچاوەن بۆ جیهانگیری ئاسایشی وزە و بێهێزی سەرچاوەی وزە لە هەمان کاتدا، .(Indra Overland, 2016: 126)لەچوارچێوەی ئاسایشی وزەدا، ئاسایشی دابینکردنی وزە کێشەیەکی گرنگە. سەرچاوە دووبارە بەکارهێنراوەکان

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

(Renewable Resources)و وزەی بەرهەمدار بەسەر چەندین شوێنی جیاوازدا دابەش بوونە، بە پێچەوانی سەرچاوەکانی تری وزە کە تەنها لە چەند شوێنێکی دیاریکراو بوونیان هەیە. فراوانبونە خێراییەکانی وزە دووبارە بەکارهێنراوەکان و وزەی بەرهەمدار لەگەڵ تەکنەلۆجیا هەمەجۆرکراوەکانی سەرچاوە وزەییەکان، دەبنە هۆی ئاسایشێکی گرنگ بۆ وزە و سوودی ئابووریان دەبێت .See: Energy Technology Perspective, 2012: pp). .(3-1هەندێك سێکتەر پشت دەبەستن بە وزە زیاتر لەهەر سەرچاوەیەکی تر. بۆ نموونە، وەزارەتی بەرگری ئەمەریکا پشت دەبەستێت بە پیشەسازی نەوت بەرێژەی لەسەدا ٧٧٪ بۆ پڕکردنەوەی پێداویستە وزەییەکانی .(Parthemore C, 2010: pp. 4-11). هەروەها هەڕەشەکان بۆ سەر ئاسایشی وزە دەبنە هۆی ناسەقامگیری سیاسی چەندین دەوڵەتی بەرهەمهێنەری وزە.

٥- **ڕەهەندی ژینگەیی:** دوای کۆتایی هاتنی جەنگی جیهانی دووەم و دەستپێکردنی جەنگی سارد، پرسی ژینگە بوو بە یەکێك لە گرنگترین بابەتەکانی ئاسایش. گرنگترین هەڕەشە سرووشتیانەی کە مرۆڤ تا ڕاددەیەکی زۆر هۆکارەکەی بوو بریتیبوون لە: گۆڕانی کەشوهەوا، پیسبوونی ژینگە، لەناوبردن و زیاد لە پێویست بەکارهێنانی سەرچاوە سرووشتییەکان، لەناوبردنی دارستانەکان، لەگەڵ کرداری بەردەوامی مرۆڤ لە ژینگەدا. لە شیکردنەوە و پێناسەکردنی ئەم خاڵانەی سەرەوە دەردەکەوێت کە، لە ڕوانگەی قوتابخانەی کۆپنهاگنەوە ئەم لایەنە سەرەکیانە هەموویان پەیوەندیان بەیەکەوە هەیە و تەواوکەری یەکترن، بەڵام هەریەکە و لەڕوانگەی خۆیەوە پێناسەی ئاسایش دەکات. پرسی ژینگە لە سەردەمی بەجیهانیبوون بۆتە پرسێکی جیهانی، چونکە هۆکار و مەترسیەکانی ژینگە کاریگەری و دەرئەنجامی جیهانیان هەیە، وەکو: گازی ژەهراوی بەرهەمهاتوو لە سوتەمەنیەکان، کونبوونی ئۆزۆن، گەرمبوونی زەوی، پیسبوونی دەریا و زەریاکان، بارانە ئەسیدییەکان، کەمبوونەوە و لەناوچوونی گیاندار و ڕووەك، کە کۆمەڵێك هۆکارن کە ئاو وهەوا و خاك، ڕووەك و گیانداران بکەونە مەترسیەوە، کە ئەمەش لە دەرەوەی توانای دەوڵەتە بۆ چارەسەرکردنی ئەم کێشە و پرسانە، کە چونکە سنووری دەسەڵاتی دەوڵەت دەبەزێنێت و دەبێتە کێشە و پرسی مرۆڤی و کۆمەڵایەتی و کاریگەری لەسەر هەژاری و برسیەتی دەبێت بەهۆی پەیوەندی بە دابینکردنی خۆراك بۆ مرۆڤەکان و دواتر پرسی ئاسایشی خۆراك (Food security) (گوڵمحەمەدی، ٢٠٠٧: ٨٦). لە ڕوانگەی باری بۆزانەوە ئاسایشی ژینگە لوتکەی ئاسایشی دەوڵەت و کۆمەڵگەیە و ئەو دەوڵەتەی گرنگی بە پاراستنی ئاسایشی ژینگە دەدات دەوڵەتێکە کە گرنگی بە پاراستنی سروشت و بوونەرەکان بەگشتی و مرۆڤ بەتایبەت دەدات، پێی وایە پیسبوونی ژینگە پەیوەندی هەیە بە مامەڵەکردنی نابەرپرسیارانەی دەوڵەتان لەگەڵ ژینگە، پاشان گرنگی پێنەدان بەو پرەنسیپە مرۆییانەی کە بوونەتە بەهایەکی باڵای جیهانی. پرسی ژینگە بریتییە لە ڕەهەندێکی سەرەکی ئاسایشی کۆمەڵگەیی کە ئەویش ڕەهەندێکی سەرەکی ئاسایشی نەتەوەییە. ئاسایشی ژینگەیی ئەو هەڕەشانە شیدەکاتەوە کە کراونەتە سەر ژینگە بە هۆی ڕووداوەکان کە زۆربەیان دەستکردی مرۆڤن. بە واتایەکی تر،

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

دەکرێت بڵێین ئاسایشی ژینگە سەریهەڵدا وەکو چەمکێکی گرنگ لە خوێندنەوە ئاسایشییەکان بەهۆی چەند پێشکەوتنێکی پەیوەندیدار بەیەکەوە لە ساڵانی شەستەکانی سەدەی ڕابردوو، کە گرنگترینیان بریتیبوو لە هەستکردن بە دروستکردنی مەترسی لەسەر کارەساتە ژینگەییەکان لە دەوڵەتە پێشکەوتووەکان .(See: Alan Collins, 2013: pp. 196-198).لەم ڕوانگەیەوە، توانای تاکەکان و کۆمەڵگا و نەتەوەکان مەترسی لەسەر ژینگە دروست دەکەن و لەوانەیە ببنە هۆی سەرهەڵدانی جەنگ. بۆ نموونە، گۆڕانی کەش و هەوا دەتواندرێت وەکو مەترسی بۆ سەر ژینگە سەیربکرێت، چالاکیەکانی مرۆڤ کاریگەری دروست دەکەن بۆ سەر گازی دوانە ئۆکسیدی کاربۆن(CO2)، کاریگەری دروست دەکەن لەسەر گۆڕانە ژینگەیی و هەواییەکان کە لەکۆتایدا کاریگەری خراپ بەجێدەهێڵن لەسەر بەرهەمە کشتوکاڵییەکان. سەرەنجام، ئەمە دەبێتە هۆی قەیرانی کەمی خۆراك کە دەبنە سەرچاوەی، ململانێی سیاسی و پێکدادانی ئەتنیکی و شۆڕشی خەڵك Chalecki)) . Elizabeth, 2003: 1.قەیرانی ژینگە و گۆڕانی کەشوهەوا ڕاستەوخۆ کاریگەری بەجێدەهێڵێت لەسەر ئاسایشی نەتەوەیی دەوڵەت لەچەندین ڕێگاوە. گۆڕانکاری ژینگەی دەتوانێت خۆشگوزەرانی و گەشەی ئابووری لاواز بکات، کە ئەم سێکتەرە گەورەترین ڕۆڵ دەگێڕێت لە توانای سەربازی و هێزی ماددی دەوڵەت. لە هەندێك لە دەوڵەتانی پێشکەوتوو و ئەو دەوڵەتانەی کە پێشدەکەون، سەرچاوە سروشتییەکان (Natural resource) فاکتەری سەرەکین بۆ پێشکەوتنی ئابووری و ڕێژەی هەلی کار Allan Collins, 2013:)) . 198.

دوانەی ئاسایش؛ ئاسایشی دەوڵەت و ئاسایشی کۆمەڵگا

لە دیارترین نیگەرانییەکانی قوتابخانەی کۆبنهاگن لەسەر چەمکی هاوچەرخی ئاسایش ئەوە بوو 'نەتەوە' و 'دەوڵەت' لە زۆربەی وڵاتەکانی جیهان هاوواتای یەکتر نین. لە ساڵی ١٩٩٣دا، شارەزاکانی قوتابخانەی کۆپنهاگن دەستیان بە پێداچوونەوە و چەمکاندنی ڕێبازەکانی پێشووی خۆیان کردەوە. یەکێک لەو گۆڕانکارییانە دوانەی ئاسایشی دەوڵەت و کۆمەڵگا بوو. وەیڤەر (١٩٩٣: ٢٦) کۆمەڵگا دەناسێنێت وەکو بابەتی بەرهەڕەشەیەکی سەربەخۆ. وەیڤەر مشت و مڕی ئەوە دەکات هەردووک ئاسایشی وڵات و کۆمەڵگا پەیوەستن بە مانەوە و بوونی خۆیان. 'ئەگەر دەوڵەت سەروەری خۆی لە دەستدا، چیتر وەکو دەوڵەت نامێنێتەوە. بەهەمان شێوە، مانەوە بۆ کۆمەڵگا پرسی ناسنامەیە، لەبەر ئەوەی ئەوە ئەو ڕێگایەیە کۆمەڵگا دەربارەی هەڕەشەکانی سەر بوونی خۆی قسە دەکات: ئەگەر ئەوە ڕویدا، ئێمە هیچی دیکە ناتوانین وەک "خۆمان" بژین' . 'کۆمەڵگاش دەکەوێتە ژێر هەڕەشەوە بە هەر شتێک ببێتە هۆی ئەوەی 'ئێمە' بخاتە ژێر بارێکی 'مەترسیدارەوە' (بۆزان، ١٩٩٣: ٤٢-٤٣).

لە ڕوانگەی قوتابخانەکە، کۆمەڵگا وەکو جێگرەوەیەکە بۆ دەوڵەت، هەروەها جێگرەوەی تاکەکانیشە. کۆمەڵگا لێرەدا هەمووی دەربارەی ناسنامەیە، دەربارەی سەیرکردنی خودە لە نێوان ئەو گرووپ و تاکانەی خۆیان وەکو ئەندامی ئەو کۆمەڵگایە دەناسێنن (بۆزان، وەیڤەر

و ویدل ١٩٩٨: ١١٩). لە بەرئەوە باری بۆزان لە وەڵامی پرسیاری ئاسایشی کێ، کۆمەڵگای هەڵدەبژارد وەکو بابەتی بەرهەڕەشەی سەرەکی.
لەگەڵ ئەوەی قوتابخانەی کۆپنهاگن ئاماژەی بەوە داوا هەموو کۆمەڵگاکان لە چەندین جۆری جیاواز لە گرووپەکان پێکدێن و ناسنامەی تایبەتی خۆیان هەیە، بەڵام لە ڕاستیدا، زۆر بە ئاشکرایی کێشەی ئەوەی کێ بەناوی کۆمەڵگاوە قسە دەکات جیا لە ئاسایشی دەوڵەت بە باشی تیۆریزە نەکراوە لە لایەن قوتابخانەکە (بڕوانە: پاول رۆی، ٢٠١٣: ٢١٥). وە چونکە زۆربەی جار ئاسایشی کۆمەڵگا و ئاسایشی دەوڵەت یەکناگرنەوە، وە رەنگە بەڕووی یەکتر بوەستنەوە. بە تایبەت لە کۆمەڵگایەکی وەکو کۆمەڵگای عێراق.

هەڕەشەکانی سەر ئاسایش

هەڕەشە لە روانگەی قوتابخانەی کۆپنهاگندا هەڕەشەیەکە راستەوخۆ دەبێتە پەکخستنی سەروەری دەوڵەت. بەو شێوەیە دەکرێت بگووترێت لە هەر سێکتەرێک، لە هەر کاتێکی دیاریکراو، رەنگە ببێتە گرنترین پرس (وەیڤەر، 1995b :٥٢ .(کاتێک بوون و مانەوەی ئێمە دەکەوێتە ژێر هەڕەشەوە، بۆیە مافی ئەوەمان دەبێت هەموو رێگایەکی سەرووی ئاسایی لە دژی ئەو هەڕەشەیە بەکاربهێنین (وەیڤەر، ١٩٩٦: ١٠٣). وە کاتێک رێگا لەناکاو و سەرووئاساییەکان بەکارنەهێندرێت، سیاسەتەکانی دیکە هیچ گرینگییەکیان نامێنێت. هەڕەشەکانی سەر مانەوە پێویستیان بە وەڵامدانەوەی ئاسایشیانەی توند هەیە. بۆزان دان بەوە دەنێت زۆر زەحمەتە هەموو جۆرە جوولەیەک و گۆڕانکارییەک بە هەڕەشە لەسەر ئاسایشی کۆمەڵگایی بزاندرێت، هەندێک لە گۆڕانکارییەکان وەکو گۆڕانکاری سروشتین و بەوشێوەیە وەڵامدانەوەی ئەو هەڕەشانە بە شێوەیەکی زۆر دەوەستێتە سەر کۆمەڵگاکە خۆی (١٩٩٣: ٤٢-٤٣).

تیۆری بەئاسایشیکردن و بە نائاسایشیکردن

ئاسایش بەشێوەیەک سەیردەکرێت بریتی بێت لە بەدواداچوونی سەربەخۆیی لە دەست هەڕەشە و توانای دەوڵەت و کۆمەڵگاکان بۆ پاراستنی ناسنامەی سەربەخۆی خۆیان و یەکگرتوویی کارایان لە دژی هێزەکانی گۆڕانکاری، کە وەکو دوژمن دەیانبینن. هێلی ژێرەوەی ئاسایش بریتییە لە مانەوە، بەڵام هەروەک بە شێوەیەکی بەرچاو کۆمەڵێک نیگەرانی جیاوازی زۆر لەسەر هەل و مەرجەکانی بوون لە خۆ دەگرێت (بۆزان، ١٩٩١ :٤٣٢A-٤٣٣).
ئاسایش لە روانگەی قوتابخانەی کۆپنهاگندا بریتییە لە گوزراشت کردن لە 'مانەوە'. ئاسایش بریتییە 'لە جوولەیەک یا حاڵەتێک تیایدا سیاسەت دەخرێتە سەرووی رێسا دامەزراوەکانی یارییەکە و چوارچێوەیەک بۆ باتەکە دادەڕێژێت لەسەرووی جۆرێکی تایبەتی سیاسەت یا لە سەرووی سیاسەتەوە'. وە بەئاسایشیکردن بریتییە لە سیاسەتی وێناکردن و پێناسەکردنی ئاسایش. لێرەدا بە ئاسایشیکردن وەکو فێرژنێکی زۆر توندی بەسیاسەتکردن دەردەکەوێت (بۆزان، وەیڤەر و ویدل، ١٩٩٨: ٢٣). ئاسایش شتێک نییە بێلایەنانە پێناسە

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

بکرێت بەڵکوو بریتییە لە گووتار. روانینی ئۆل وەیڤەر بۆ ئاسایش وەکو کردارێکی گوتاری (speech-act)بە یەکێک لە گرنگترین بابەتەکانی لێکۆڵینەوەکانی ئاسایشی هاوچەرخ دادەنرێت (مۆتیمێر، ٢٠١٣: ٩١).
لە روانگەی قوتابخانەکەدا، ئاسایش وەکو زمانی هەڕەشە، بوون، مانەوە، جیاکاری، هەڵاوێردوو و فریاکەوتن دەردەکەوێت. ئەکتەرەکان زمانی ئاسایش بەکاردەهێنن بۆ هەر هەرەشەیەک لە سەر هەر بابەتی بەرهەڕەشەیەک. بەئاسایشیکردن پڕۆسەیەکی گووتارییە لە میانەیدا پرسێک بە درامایی دەکرێت و پرسەکە وەکو پرسێکی باڵای ئەولەویەت دەناسێنێت (نیمان، ٢٠١٣). بەمشێوەیە بە ناساندی ئەو پرسە وەکو پرسێکی ئاسایش بکەرەکە داوای پێداویستی و مافی بەکارهێنانی هەموو ئامرازێکی سەرووی ئاسایی دەکات (بۆزان، وەیڤەر و ویدل ١٩٩٨: ٢٦).

چەمکی بەئاسایشیکردن (securitization) و چەمکی بە نائاسایشیکردن (desecuritization)یەکێک بوون لەو چەمکانە ئۆلێ وەیڤەر بەردەوام کاری لەسەر گەشەسەندن و دەوڵەمەندکردنی چوارچێوەی تیۆری ئەو دوو چەمکە دەکرد. لای قوتابخانەی کۆپنهاگن، بە تایبەت وەیڤەر، بەئاسایشیکردن دەکرێ پێناسەبکرێت وەکو پڕۆسەیەک تیایدا ئەکتەرێکی دیاریکراو رایدەگەیەنێت پرسێک یاخو داینامیکێک یا ئەکتەرێکی دیاریکراو دەبێتە هۆی هەڕەشەی مانەوە لەسەر لایەنێکی دیاریکراو. کاتێک ئەو راگەیاندنە و بانگەشەکردنە لەلایەن جەماوەرە وەردەگیرێت وەکو هەڕەشە، دەبێتە هۆی هەڵپەساردنی سیاسەتی نۆرماڵی (normal politics) و بەکارهێنانی هەموو ئامراز و رێگاکانی باری لەناکاو بۆ بەرەنگاربوونەوەی ئەو هەڕەشەیە .
سەرکەوتنی پرۆسەی بە ئاسایشکردنی پرسێک بریتی دەبێت لە سەرکەوتنی دەنگ و ئیرادەی بانگەشەکەری ئەو پرسە، کە دەستەبژێرەکانی دەسەڵاتن. جەماوەر رۆڵێکی گەورە دەبینێت لەسەرکەوتنی بەئاسایشیکردنی پرسێکدا. کاتێک پرسێک دەبێتە پرسێکی ئاسایش کاتێ جەماوەر ئەوەیان قەبوڵکرد هەڕەشەیەکی دیاریکراو هەڕەشەیەکە لەسەر بەها هاوبەشەکانەوە (بۆزان، وەیڤەر و ویدڵ، ١٩٩٨: ٣١). ئەکتەرەکانی بەئاسایشیکردن بە دوای بە دەستهێنانی ئاستێکی باش لە دەنگی خەڵکن بۆ رەوایەتیدان بە بەکارهێنانی ئامرازە چاوەڕوانکراو و نەکراوەکان (رۆی، ٢٠٠٤، ٢٠٠٦). بە شێوەیەک شکست و سەرکەوتنی بەئاسایشیکردن دەوەستێتە سەر وەڵامی جەماوەر. بەڵام ئەو رۆڵی جەماوەرە تا ئەو شوێنەیە پرسەکە سەرکەوتوو یا ناسەرکەوتوو بناسرێت، ئەگەر نا خودی پڕۆسەی بەئاسایشیکردن و بانائاسایشیکردن گوزارشتە لە ئیرادەی دەستەبژێرەکانی دەسەڵات.
وەکو ئاماژەمان پێدا، خودی دیزاینکردن و نەخشاندنی هەڕەشە لە شێوازێکی گووتارییەوە سەرچاوە دەگرێت. بەمشێوەیە لای وەیڤەر گووتار وەکو شێوازێکی 'نوێنەرایەتیکردن' لە بانگەشەکردنی پرسێک وەکو ئاسایش و هەڕەشە سەیردەکرێت. بە بەکارهێنانی زمانی ئاسایش و هەڕەشە، نوێنەرانی دەوڵەت پێشهاتێکی دیاریکراو دەگوازێتەوە بۆ شوێنێکی

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

دیاریکراو، دواتر دەبێتە هۆی داواکردنی بەکارهێنانی هەر رێگایەک بۆ روبەروبونەوەی هەڕەشەکە (وەیڤەر، ١٩٩٥b :٥٥). (بەئاسایشیکردنی پرسێک هیچ پەیوەندیی نییە بە دروستی و مەترسیی هەڕەشەکەوە، بەڵکوو پەیوەندیی بە چۆنیەتی داڕشتنی ئەو پرسەوە هەیە. خودی داڕشتنی زمانەوانی کردارەکەیە (نیمان، ٢٠١٣: ٥٢-٥٣).
لێرەدا، سەرکردە سیاسیەکان، لە ڕێگەی پێگەی دەسەڵاتیانەوە، دەتوانن بانگەشەی ئەوە بکەن دەتوانن لە جێگای دەوڵەت و نەتەوە قسە بکەن، وە دەتوانن پەنا بۆ هەر کار و پێوەرێکی لە ناکاو و تەنگەتاوی ببەن (لەوانە جوولە پێکردنی هێزەکان) و سەرنجی رای گشتی بۆخۆیان رابکێشن. هەرلەبەر ئەو هۆکارانەی سەرەوە، وە لەبەر سروشتی ئاسایش لە لای قوتابخانەی کۆپنهاگنەوە، کە سروشتێکی سەربازییانەیە و گوزارشتە لە ئیرادەی نوخبەی دەسەڵات، بەئاسایشیکردن بە بڕاردەیەکی دروست نازانن و لە جێگەی ئەوەدا پێشنیازی کارکردن لەسەر بەنائاسایشیکردن(desecuritization) ی پرسەکان دەکەن، لە پێناو بەسەربازینەکردنی هەموو پرس و سێکتەرە جیاوازەکانی کۆمەڵگا (وەیڤەر، ١٩٩٥b :٦٦-٦٧). شارەزاکانی قوتابخانەی کۆپنهاگن داوای چارەسەرکردنی کێشەکان لە چوارچێوەی پرسێکی سیاسەتی ئاسایی دەکەن، چونکە بە ئاسایشیکردنی پرسە جیاوازەکان نابێتە هۆی یارمەتیدانی چارەسەرکردنی هەموو ئەو بارودۆخانەی تیایدا هەست بە نائاسایشی دەکرێت، بەڵکوو دەبێتە هۆی بەسەربازیکردنیان و سەپاندنی ئیرادەی نوخبەی دەسەڵات لەسەر ئەو پرسانە. بە گووتەی وەیڤەر، 'شتێک کاتێک دەبێتە پرسێکی ئەمنی، کاتێک نوخبەکان رایدەگەیەنن' (وەیڤەر، ١٩٩٥b :٥٤).

قوتابخانەی کۆپنهاگن و "تیۆری کۆمەڵەی ئاسایشی هەرێمی"

(Regional Security Complex Theory)

لە ساڵی ٢٠٠٣دا باری بۆزان و بیرمەندانی دیکەی قوتابخانەی کۆپنهاگن تیۆریی کۆمەڵەی ئاسایشیی هەرێمیان خستەڕوو . ئەم تیۆرییەش دەگەڕێتەوە بۆ بەرهەمەکانی پێشووتری ئەم قوتابخانەیە، کە لە پاش جەنگی سارد، بیرمەندانی ئەم قۆتابخانەیە چەندین بەرهەمیان لە بواری ئاسایش و هۆکار و فاکتەرەکانی نائاسایشی لە چوارچێوەی چەندین بەرهەمدا خستەڕوو، بۆ نموونە: (چوارچێوەیەکی نوێ بۆ شیکردنەوەی ئاسایش) و (لۆژیکی ئەنارشی: لە نیۆریالیزم تاوەکو ڕیالیزمی پێکهاتەیی) و (خەڵك، دەوڵەتان و ترس: بەرنامەی کار بۆ خوێندنەوەی ئاسایشی نێودەوڵەتی پاش سەردەمی جەنگی سارد) . ئەم تیۆرییە باس لەوە دەکات کە چۆن ئاسایش لە ناوچەیەکی جوگرافی هەرێمی پێکهاتووە. چونکە مەترسی و نیگەرانییەکانی ئاسایش بۆ شوێنێکی دوور بەباشی ناگوازرێنەوە، بۆیەش ئەو هەڕەشانەی بۆسەر ئاسایش هەن، زیاتر لە ناوچەیەکی دیاریکراو ڕوودەدەن و هاوکات ئاسایشی هەر ئەکتەرێکی هەرێمێك وابەستەیە بە ئەکتەرەکانی دیکەی هەمان هەرێم بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ. لە ڕوانگەی بۆزان ئاسایش دیاردەیەکی بەیەکەوە بەستراو(پەیوەندیدارە ("Relational phenomenon"، چونکە هیچ لایەنێك ناتوانێت بەباشی خوێندنەوە بۆ

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

ئاسایشی دەوڵەتێك بکات، بەبێ ڕەچاوکردنی وێنەی گشتی ئاسایشی نێودەوڵەتی کە هاوبەندییەك لە نێوانیادا هەیە.(Barry Buzan & Ole Waever, 2003: 287) .

گریمانەی سەرەکی باری بۆزان و هاوکارەکانی دەربارەی تیۆریی کۆمەڵەی ئاسایشی هەرێمی ئەوەیە کە کۆتایی جەنگی سارد بۆتە هۆی دروستبوونی نائاسایشی بەربڵاو، ئەمەش ڕیشەی لە ناسینی تەسك و تاکرەهەندی و سنوورداری ڕیالیستەکان و جیهانگەراکاندایە لە سروشت و رەهەندکانی ئاسایش. بەم مانایە کە قوتابخانەی ڕیالیزم دەوڵەت وەکو تاکە ئەکتەر و بابەتی ئاسایش و هەروەها قوتابخانەی جیهانگەرایانەش سیستەمی نێودەوڵەتی وەکو تاکە فاکتەری ئاسایش و نائاسایشی دەزانن و گرنگی بە ناوچە/هەرێم نادەن. بۆیە پێویستە کە بۆ تێگەیشتن لە سروشت و چارەنووسی ئاسایش گرنگی بە کۆمەڵەی ئاسایشی هەرێمی و تێکئاڵاوی ئاسایشی دەوڵەتانی هەرێمی و تایبەتمەندییەکانیان لە ناوچەیەکی دیاریکراو بدەین کە هاوکێشەی ئاسایشی هاوشێوەیان هەیە" .(Buzan&Waever, 2003: 28).بۆزان و ویڤەر" شیکردنەوەی هەرێمیی ئاسایش وەکو ئاستێك لە پاڵ ئاستەکانی دیکە نازانن، بەڵکوو بە گرنگترین میتۆدی ئاسایشیی دەزانن. ئەوان هەوڵدەدەن کە نە بکەونە ناو چوارچێوەیەکی تیۆری و دەرئەنجامی ڕەها و نە بکەونە ناو چوارچێوەی کۆکردنەوەی زانیاریی عەینی، بەڵکوو تیۆری و بەڵگە و زانیاری لە پاڵ یەکتری دابنێن بۆ تێگەیشتن لە واقعی ئاڵۆز .(Buzan&Waever, 2003: 50).

بیرمەندانی قۆتابخانەی کۆپنهاگن پێیانوایە کە لە جیهانی پاش جەنگی سارد ئاستی هەرێمی ئاسایش گرنگی تایبەتی هەیە و چیتر جیهان بۆ دوو جەمسەر دابەش نابێت تاوەکو ئەو پرسانەی کە لە ڕۆژهەڵاتی ئەوروپا گرنگە لە گەڵ پرسەکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەراست لە ڕێگەی کۆمۆنیزم و کاپیتالیزم پەیوەندیان پێکەوە هەبێت. بەو واتایە کە پاش جەنگی سارد پرسەکانی ئاسایش، ستراتیجی و هێز و چەمکی ناوچەیی و هەرێمین، لەلایەکی دیکەشەوە پرس و بوارەکانی کێبڕکێ و ململانێ و هاوکاری زیاتر ناوچەیین. پێشنیازی تیۆریی کۆمەڵەی ئاسایشی هەرێمی ئەوەیە کە پێویستە جیهان بەسەر چەندین هێشووی ئاسایشی Regional) (Clustersدا دابەشبکەین، چونکە پێویستە پرسە هەرێمییەکانی تایبەت بە هەر هەرێم و ناوچەیەك بە جیا لێکۆڵینەوەی لەسەر بکرێت و ڕۆڵی فاکتەرە هەرێمییەکان لەسەر ئاسایشی نەتەوەیی و ئاسایشی نێودەوڵەتی گرنگی پێبدرێت.(Buzan&Waever, 2003: 50).

" بۆزان و ویڤەر" لە ڕێگەی بەرجەستەکردنی چەمکگەلێك وەکو نزیکی و دراوسێیەتی یاخود هاوسنووریی جوگرافیایی(Geographical Proximity)، مێژووی هاوبەش، مۆدێلی دۆستایەتی و دوژمنایەتی و شێوازەکانی بەئاسایشیکردن و فاکتەرەکانی کەلتووری. بۆیە بەگشتی فاکتەری جوگرافیا و مێژوویان هێنایە ناو شیکردنەوە و خوێندنەوە ئاسایشییەکان. لە هەمانکاتیشدا فاکتەرە ماددی و واتاییەکان لە گۆڕانگارییەکانی ناوخۆیی دەوڵەتان، هەروەها فاکتەرە سەروو نەتەوەیی و پرسە هەرێمییەکانیان ئاوێتەی یەکتر دەکەن. سەرباری ئەوەش، لە هەر کۆمەڵەیەکی هەرێمیی ئاسایشیدا لق یاخود ئاسایشی خوار کۆمەڵە ئاسایشییەکە بوونی هەیە. بۆ نموونە لە کۆمەڵەی هەرێمیی ئاسایشی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، لقی کۆمەڵەی هەرێمیی ئاسایشی ناوچەی شام (میسر، ئیسرائیل، ئۆردن، لوبنان و سووریا)

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

و هەروەها ناوچەی کەنداو(ئێران، عێراق، دەوڵەتانی ئەنجوومەنی هاریکاری کەنداو)، هەروەها لە نێوان ناوچەی(ڕۆژئاوای عەرەبی)(لیبیا، تونس، جەزائیر و مەراکش) بوونی هەیە. هەروەها بە هاتنە ناوەوەی ڕەگەزی نوێ لە پەیوەندییەکانی نێوان دەوڵەتانی هەرێمی، هاوکێشەی نوێی ئاسایشی دروست دەبێت. بۆ نموونە لە پاش شۆڕشی ئیسلامی ساڵی ١٩٧٩ ڕەگەزی ئایدیۆلۆژیا هاتە ناو هاوکێشەکانی ململانێی ناوچەیی نێوان سعودیە و ئێران، بەم پێیەش ململانێ بۆ ڕێبەرایەتی جیهانی ئیسلام سەریهەڵدا. لێرەوە و لە ئێستادا بنەمای دروستبوونی ئەم لقەی کۆمەڵەی هەرێمیی ئاسایشی ناوچەیی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست، ململانێ و ناکۆکی مەزهەبی و نەتەوەیی لە نێوان ئەندامەکانییەتی، لە هەمانکاتدا ناکۆکیان لەسەر کۆنترۆڵی سەرچاوەکانی وزە و ئاو و نفووز هەیە .

بەم پێیە "بۆزان و وەیڤەر" بەشێکی زۆر لە هاوپەیمانییەتی و هاوڕابوونی ئەورووپییەکان یاخود ناکۆکییەکانیان، هەروەها ململانێیەکانی دەوڵەتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست بە بەجێماوی ڕابردوو و مێژوو دەزانن. بۆیە بە بڕوای بۆزان و وەیڤەر "هێشووە هەرێمییەکان" ئەو دەوڵەتانەن کە دڵەڕاوکێی ئاسایشی هاوشێوەیان هەیە و پاشان لە ڕووی مێژوویی و جوگرافیایی و کەلتوورییەوە خاوەن یادەوەری و چارەنووسی هاوبەشن، بۆ نموونە یەکێتی ئەورووپا. بەڵام ئەنجوومەنی هاریکاریی کەنداو و ڕێکخراوی کۆنفرانسی ئیسلامی، هێشووی ئاسایشی نین، چونکە دڵەڕاوکێی ئاسایشی ناوخۆیی و ناوچەییەکان زۆر جیاوازترن، سەرباری ئەوەی کە لەڕووی نزیکی جوگرافیایی و مێژووییەوە جیاوازن :Buzan & Waever, 2003). 27).

لە ڕوانگەی بۆزان و وەیڤەرەوە (کە لە مۆدێلی ئاسایشیی "ئەلێکساندر ونت" وەریانگرتووە)، تیۆریی کۆمەڵەی هەرێمیی ئاسایشی لەگەڵ هەر جۆرە تێگەیشتنێك لە ئاسایش گونجاوە. بەم واتایە کە ئەگەر کۆمەڵگەی مرۆیی بەردەوام لە ژێر قەیراندا بێت ئەوە کۆمەڵگەیەکی "هۆبز"ییە، بەڵام ئەگەر لەبەردەم ئاشتی و هەڵسەنگاندنی سوود و زیان بێت ئەوە کۆمەڵگەیەکی "لۆك"ییە و ئەگەر گرنگی بە ڕەوایەتی ئەخلاقی و ڕەفتاری بدەین ئەوە کۆمەڵگەیەکی "کانت"ییە. بۆیە پێیانوایە کە ئەم تیۆرییە هەموو ڕەهەند و بوار و ڕوانگە ئاسایشییەکان لە خۆ دەگرێت. بیرۆکەی ئاسایشی هەرێمی و کۆمەڵەی ئاسایشی بۆیە گرنگە، چونکە لەم ڕێگەیەوە هەر دەوڵەتێك دەتوانێت پەیوەندییەکانی ئاسایشی دەوڵەتەکە بەلایەنی کەمەوە بە کۆمەڵەیەك ببەستێتەوە. لەم بارەیەوە چەندین نموونە هەن، بەڵام بەرچاوترین و ئاسانترین نموونە ڕەنگە ئیسرائیل و دەوڵەتانی دراوسێی بێت. چونکە ئەگەر ئێمە پرسی ئاسایشی نێوان ئیسرائیل و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست وەك نموونەیەك وەربگرین، دەبینین کە چۆن ئاسایشی ئیسرائیل بەستراوەتەوە بە ئاسایشی کۆمەڵەی هەرێمییەکەی و بەپێچەوانەشەوە ڕاستە. بۆیەش کاتێك ئیسرائیل بیر لە ئاسایشی نەتەوەیی خۆی دەکاتەوە، بەبێ گومان ڕەچاوی ئاسایشی کۆمەڵەی هەرێمییەکەی دەکات. ئەمە بۆ فەڵەستینیش هەمان شتە و دەکرێت لەسەر ئەویش جێبەجێبکرێت، چونکە ئاسایشی فەڵەستینیش بەتەواوەتی پەیوەستە بە سیاسەتی ئاسایشی ئیسرائیل. جا هەر لەم بارەیەوە دەکرێت بڵێین

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

ڕەچاونەکردنی ئاسایشی هەرێمی لەلایەن هەر دەوڵەتێك ڕەنگە کارەسات بۆ ئەم دەوڵەتە لە ڕووی ئاسایشییەوە بەدوای خۆیەوە بێنیت.(See: Buzan, 1981: pp. 187-190) .

تیۆری کۆمەڵەی ئاسایشی هەرێمی دەریدەخات کە چۆن نیگەرانییە ئاسایشییەکان پەیوەندیان بەیەکەوە هەیە لە پێکهاتەیەکی هەرێمیدا، کە تێیدا هاوسنووری جوگرافی لە هەر شتێکی دیکە گرنگترە، لەسەر ئەم بنچینەیە دەتواندرێت تیۆری کۆمەڵەی ئاسایشی هەرێمی بەم شێوەیە پێناسە بکرێت: ((کۆمەڵە یەکەیەکە کە پرۆسەی سەرەکی بەئاسایشیکردن و نائاسایشی هەردووکیان پێکەوە بەتەواوەتی پەیوەندیدارن و ناتواندرێت بە ئاسانی کێشەکانی ئاسایشی یەکێکیان بەبێ ئەوەی دیکە چارەسەر بکرێت)). کۆڵەکەی سەرەکی تیۆری کۆمەڵەی ئاسایشی هەرێمی ئەوەیە زۆربەی هەڕەشە سیاسی و سەربازییەکان لە مەودا کورتەکان ئاسانتر دەگوازرێنەوە بە بەراورد بە مەودا دوورەکان، زۆربەی کات نائاسایشی لەگەڵ نزیکایەتی دێتەوە. پێکهاتەی تیۆری کۆمەڵەی ئاسایشی هەرێمی وابەستەیە بە کارلێککردنی پشێوەییەکان لەگەڵ هۆکارە هەرێمییەکان. بۆ نموونە، ئاسایش لە ئاسیای ناوەڕاست بەشێوەیەکی نەریتی لە ڕێگەی ڕوانگەی ڕیالستییەوە توێژینەوەی لەسەرکراوە، جەختی زیاتر لەسەر مەترسی و نیگەرانییە سەربازییەکان هەروەها گاریگەرییەکەی گەورەی زلهێزەکان لەسەر مەترسی و نیگەرانییە ئاسایشییە لۆکالییەکان هەبووە. ڕووسیا وەك ئەکتەرێکی سەرەکی لە هێشووی ئاسایشی ئاسیای ناوەڕاست لە ڕوانگەی سەربازی و میراتی مێژووی سەیرکراوە. لەلایکی دیکەوە، چین واداەدەندرێت کە دەستی بەسەر ئاسایشی هەرێمەکانی ئاسایشی ڕۆژهەڵاتدا گرتبێت، کە زیاتر بەرژەوەندییە نیشتمانییەکانی کەوتوونەتە ئەم ناوچەیە. ناوچەی جوگرافیای ئاسیای ناوەڕاست "Central Asia" بەتایبەتی جێی بایەخپێدانە کاتێك توێژینەوە لە پرسی ئاسایشی هەرێمی دەکرێت کە بۆ چەندین سەدەیە پەیوەندی نێوان سیاسەت، ئابووری و بەریەککەوتنی کۆمەڵەکانە لە ناوچەی ئۆراسیادا هەیە. کۆتایی هاتنی جەنگی سارد گەڕانەوەیەکی دینامیکی ئاسایشی هەرێمی گەڕاندەوە کە لەلایەن سرووشتی جیهانی بەربەرەکانێی ئەمریکا- سۆڤییەت پۆلێنکرابوو(See: Buzan & Waever: 2003: pp. 275-290) .

بەشێوەیەکی گشتی، هەردوو چەمکی "ئاسایشی بەکۆمەڵ" و "بەئاسایشیکردن" سەریکێشا بۆ تیۆری کۆمەڵەی ئاسایشی هەرێمی. تیۆری کۆمەڵەی ئاسایشی هەرێمی هەوڵیداوە ڕوونیبکاتەوە کە چۆن شیکردنەوەی ئاستی هەرێمی دەتوانێت ڕوونکردنەوەیەکی باشتر بۆ دیاردەی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان دەستبەربکات. چەمکی سەرەکی لە هەر توێژینەوەیەکی هەرێمی(Regional Study)، وەك بۆزان و وەیڤەر باسیان کردووە، کۆمەڵەی ئاسایشە کە ئەمەش مەبەست لەو دۆخەیە کە کێشەی ئاسایشی دەوڵەتێك بەجۆرێك لە جۆرەکان پەیوەندیدارە بە دەوڵەتەکانی دیکەی هەمان هەرێم، لە دەرئەنجامدا وایکردووە ئاسان نەبێت ئەم دەوڵەتانە لە ڕووی ئاسایشەوە لێکجابکرێنەوە. بۆیە دەکرێت بڵێین کە بیرۆکەی سەرەکی کۆمەڵەی ئاسایشی لە پەرتووکێکی پێشووتری ئەم دوو نووسەرەوە هاتووە کە لە سالی ١٩٨٩ بڵاوکراوەتەوە کە خۆیان بە پرۆسەیەکی پەیوەندیداری بەئاسایشیکردن و هەروەها نائاسایشیی دەوڵەتانیان پێناسەکردووە. پاشان بیرۆکەی کۆمەڵەی ئاسایشی

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

درێژەیدا بۆ پەرتووکی داهاتوویان بەناوی "هێزەکان و هەرێمەکان: پێکهاتەی ئاسایشی نێودەوڵەتی"، ئەمەش بۆ فەراهەمکردنی ئاستێکی دیکەی شیکردنەوە بۆ پەیوەندییەکی نوێی نێودەوڵەتی، بۆیە بۆزان و هاوبیرەکانی ئاستی ئاسایشی هەرێمیان وەك ئامرازێکی دیاری سیاسەتی نێودەوڵەتی ناساندووە، بەتایبەتیش لەدوای جەنگی ساردەوە. لە دیدی ئەوان بە گشتی، تیۆری کۆمەڵەی ئاسایشی هەرێمایەتی وادەکات کە توێژەران تێگەیشتنێکی باشتریان هەبێت بۆ پێکهاتی نوێی سیستەمی نێودەوڵەتی .(See: Buzan & Waever 2003: pp. 270-290).

رەخنەکان

زۆربەی رەخنەکان لەسەر قوتابخانەی کۆپنهاگن لە لایەن شارەزاکانی زانکۆی ئەبەریستویتز لە وێلزەوە سەریان هەڵداوە. یەکێک لەو رەخنانە لە قوتابخانەکە گیراوە، بریتییە لەوەی کە سەرەرای هەوڵی زۆری شارەزاکانی قوتابخانەی کۆپنهاگن بۆ فراوانکردنی چوارچێوە و مانا و چەمکی ئاسایش بەڵام ئاسایش هەروەکوو چەمکێکی نەگۆڕ (static) و سروشتێکی سەربازییانە مایەوە. شارەزاکانی ئەبەریستویتز بانگەشەی قوڵکردنەوەی چەمکی ئاسایشیان دەکرد لە جێگەی تەنها فراوانکردنی سێکتەرەکانی ئاسایش.

جگە لەمەش قوتابخانەی کۆپنهاگن بە زۆری وەکو قوتابخانەیەک سەیر دەکرێت کە دەرگیرە لەگەڵ پرسەکانی ئاسایش لە چوارچێوەی جوگرافیا و بەستێنی وڵاتە ئەوروپییەکان، بە تایبەت لە قۆناغی دوای جەنگی ساردەوە. زۆرجار چوارچێوەی کارەکانیان سنووری ئەوروپای نەبەزاندووە، بە تایبەت لە تیۆریزەکردنی چەمکی ئاسایشی کۆمەڵگایی لە دەرەنجامی لێکهەڵوەشاندنەوەی یۆگسلافیا و روخانی یەکێتی سۆڤیەتەوە بوو بە بابەتێکی گرینگی ئاسایش لە ئەوروپا. ئاسایش رەنگ نییە تەنها لە ژێر دەسەڵاتی دەوڵەتەکان و دەستەبژێرەکانی دەسەڵاتەوە بێت. زۆرێک لە گرووپە کۆمەڵایەتییەکان، گرووپەکانی فشار، حیزبەکانی ئۆپۆزسیۆن، کار لەسەر بە ئاسایشیکردنی زۆر پرس دەکەن وە لەو کارانەشیاندا توانیویانەوە دوور برۆن. بێل ماکسوینی بە دیارترین رەخنەگرەکانی سەر قوتابخانەی کۆپنهاگن دادەنرێت، مشت و مرِی ئەوە دەکات بە گووتنی ئەوەی کۆمەڵگا یەک ناسنامەی هەیە، وە دەبێت وەکو پرسێکی ئاسایش سەیربکرێت، ئەوا دەبێتە هۆی کێشەی دووسەرەی ئاسایشی کۆمەڵگایی و زیادکردنی ئاستی ناتەبایی و نالێبوردەیی و ئەگەری ناکۆکی نێوان گرووپە کۆمەڵایەتیە جیاوازەکان (ماکسوینی، ١٩٩٦: ٧٢-٧٣). راستە قوتابخانەی کۆپنهاگن ئاماژەی بەوە کردووە کۆمەڵگاکان زیاتر لە یەک ناسنامەیان هەیە بەڵام لە ئاستی داکەوتەدا کاتێک پرسی ناسنامە بە ئاسایشی دەکرێت دەبێتە هۆی کێشەرێژکردنی ئەو داکەوتەیەی کۆمەڵگاکان زیاتر لە یەک ناسنامەیان هەیە (وێلیامس، ٢٠٠٣).

لەگەڵ ئەوەی قوتابخانەی کۆپنهاگن پێشنیازی بە نائاسایشیکردن دەکات، بەڵام هەندێک پرس هەیە دەبێت بە ئاسایشی بکرێت بۆ ئەوە بە پارێزراوی بمێنێتەوە. ئەو کارەش ناکرێت ئەگەر بیرکردنەوەی سەربازییانە و دەستەبژێرییانەی ئاسایش تێنەپەڕێندرێت. گەڕانەوە بۆ سیاسەتی رۆژانە و سیاسەتی نۆرماڵی بە مانای دووبارە دانپێدان بە هەرەمی پێشووتری

سیاسەت و نموونەکانی ئاسایشی نەتەوەیی

دەسەڵاتە (ئەڕادۆ، ٢٠٠٤: ٤٠٠). دواجار کۆمەڵێک گرووپ لە پرۆسەی دروستکردنی بڕیاردا دوور دەخرێنەوە .

هەندێ لە شارەزاکان ئاماژەی بە چوارچێوەی کۆمەڵایەتی بەئاسایشیکردن دەکەن، بە تایبەت لە پەیوەندیی نێوان ئەکتەری بەئاسایشیکردن و جەماوەرەکە (بۆ نموونە، وێلیامس، ٢٠٠٣، ئەڕادۆ، ٢٠٠٤، سپریتزال، ٢٠٠٧، ویلیکینستۆن، ٢٠٠٧، ڤاوری، ٢٠٠٨). بەتایبەت لە رژێمە تۆتالیتارییەکان. لە وێدا زەحمەت دەبێت جیاوازی لە نێوان سیاسەتی 'باڵا' و 'نزم' بکرێت. لەبەر ئەوەی ئۆپۆزسیۆن بوونی نییە، وە گوتاری سیاسی سنوردارکراوە لە رێگای سانسۆر و هەڕەشەی گرتن و سزادانەوە، ئەو رژێمانە کۆنترۆڵی تەواویان بەسەر پرۆسەی بەئاسایشیکردندا هەیە.

رەخنەیەکی تیۆری گرنگ لە قوتابخانەکە دەگیرێت ئەویش قوتابخانەکە هیچ پێوەرێکی داتایی دانەناوە بۆ زانینی ئەوەی لە چ کاتێک پرسێکی بەئاسایشیکراو یا بە نائاسایشیکراو سەرکەوتوو یا سەرکەوتوو نەبووە.